

"AK Parti'nin on yıllık iktidarının en önemli icraatı"

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Dersim katliamı için özür dilemesini "AK Parti'nin on yıllık iktidarının en önemli icraatı" olarak nitelendiren, Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi Ahmet Demirel'e göre "Cin şişeden çıktı" ve geçmişle yüzleşme süreci başladı.

Daily News'a verdiği röportajda, Başbakan'ın özür dilemesini, arkasında yatan sebep ne olursa olsun "olumlu bir adım" olarak değerlendiren Demirel, geçmişle yüzleşme sürecinin geri döndürülemez bir şekilde başladığının altını çizdi ve bunun, AK Parti'nin "en iyi icraatı" olduğunu dile getirdi.

Cumhuriyet'in ilk dönemi üzerine akademik çalışmalar yürüten ve Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Doç. Dr. Ahmet Demirel, Dersim olaylarının siyasi malzeme haline getirilmemesi gerektiğini vurguladı. "Dersim politik kazançlar için kullanılmamalı" diyen Demirel, Dersim konusuyla muhalefetin hedef alınmasını da eleştirdi.

Dersim'de ne yaşandı?

Cumhuriyet döneminde 1921'den 1938'e kadar 16 tane isyan var. 15'i doğrudan Kürt isyanıdır. Ama Dersim isyanı değil. Dersim'i diğerlerinden ayıran bu. Genellikle 'ın kendi belgelerindeki listede de diğerleri için "isyan" denirken Dersim için "harekat" diye yazıyor.

Kürtler neden ayaklandı?

1920'den 24'e gelen dönemde özellikle Birinci Meclis döneminde konuşmalar var. Ulusun iki unsuruna vurgu var. Örneğin, "bu Mecliste sadece Türklerin ve Kürtlerin söz hakkı vardır" deniyor. İkinci Meclis döneminden başlayarak ulus devlet içerisinde Türk unsurunun ön plana çıkarılması gerektiği belirtiliyor ve Türk milliyetçiliğinin vurgusu yapılmaya başlanıyor. 1924/25 Şeyh Said isyanı kırılma noktasıdır. Meclis tutanaklarını teker teker taradım. 25 sonrası 1946'ya kadar "Kürt" kelimesi kullanılmıyor. Artık "Kürt diye bir şey yoktur onlar da esas itibarıyla Türktür" mantalitesi yerleşiyor. Türkleştirme politikası başlıyor.

İsyanlar genellikle, cumhuriyet yönetimine karşı, dini nitelikte ayaklanmalar ve modernleşme çabalarına direniş gibi anlatıldı...

Tabii Kürt kimliğinin reddine yönelik isyanlardır. Şeyh Said isyanı, Kürt isyanıdır. Ama "Kürt yoktur" derken nasıl Kürt isyanı diyeceksiniz. Bunun için her şeye, irticai hareket, gerici ayaklanma denildi. Devlet, Kürt isyanını ya irtica hareketi ya kökü dışarı veya dış ülkelerin kışkırttığı hareketler ya da Doğu'daki aşiret düzeninin direniş gibi gördü. Biz hep bu dört perspektiften bakmışız senelerce. Böyle olunca da askeri sorun olarak görülüyor. Askeri yöntemle bastırmaya çalışınca da sorun kangren haline geliyor.

1931'de Kürt ayaklanmaları sona eriyor. Ama 1930'ların sonlarında bile Dersim coğrafi olarak izole, ulaşım koşullarını gözönüne tutarsak devletin giremediği bir bölge gibi kalmış. Bir ulus devlet kurmuşsunuz, bu devletin tam ortalarında bir bölge var ve buraya giremiyorsunuz, orada bir aşiret düzeni var. Devletin böyle bir şeyi kabul etmesi mümkün değil. Burayı da diğer yerlerle bütünleştireceksiniz hem de devlet kontrolünün altına alacaksınız. Yani devletin otoritesinin tesis edilmesi diye bir mesele var. Sonuçta eşkıyalık yapıyorlar, yol kesiyorlar, vergi toplanamıyor. Devlet açısından kabul edilmez bir durum. Dersim il haline getiriliyor, ismi de Tunceli olarak değiştiriliyor.

Neden isim değiştirme ihtiyacı duyuluyor?

Bu, Türkleştirme kampanyasının bir parçası. O zamanki basına bakarsanız, devlet Tunceli'ye medeniyet götürüyor diye yazılıyor. "Orada iptidai birileri var ve biz buraya medeniyet götüreceğiz." 1936'dan itibaren karakollar kuruluyor, yollar yapılıyor, köprüler yapılıyor. Askeri direniş olursa çabuk ulaşılsın diye... Tabii bunun yüzünden direniş başlıyor.

Ama bir yandan da devletin ulaşamadığı yerlere yol yapması, köprü yapması normal değil mi?

Elbette ki normal. Bir devlet kuruyorsunuz ama bir bölgesine giremiyorsunuz. Ama aslında, oradaki insanlara potansiyel suçlu diye bakılıyor Osmanlı'dan bu yana. Sağı solu basıyorlar haraç topluyorlar. Tabii bazıları gerçekten suçlu, ama devlet tüm ahaliye potansiyel suçlu diye bakıyor. Bazı aşiretler saldırılara başlıyor, karakollara saldırılar oluyor ve küçük küçük çatışmalar başlıyor. 1936-37 kışında ordu bölgeyi ablukaya alıyor ve çatışmalar artıyor. Askeri birliklere ciddi kayıpları veriyor aşiretler. Bunun üzerine hava saldırıları başlıyor ve yaz aylarına gelince kontrol tamamen ordunun eline geçiyor.

Bazıları hiç direniş olmadı diyor. Devletin bölgeyi kontrol altına almak için askeri hareket yapması normal mi?

Direniş oldu. Devlet hareketi başlatmakta haklıydı. Ama hareketin yapılış tarzı yanlış. Çok büyük olmayan küçük çaplı karşı koyma hareketine devletin orantısız güç kullanması kabul edilemez. Direniş yapanlara değil tüm sivil ahaliye yönelik bir kampanya yürütülüyor. 1937 yazında kontrol devletin eline geçiyor ve o andan itibaren kontrolsüz ve dengesiz bir güç kullanımı başlıyor. İnsanlar toplanıp kurşuna diziliyor. Mağaraya kaçanlara gaz sıkılıyor. Kadınlar tecavüze uğruyor.

Bu olayı nasıl tanımlamak lazım. Bazıları soykırıma kadar vardiıyor. Etnik bir temizlik söz konusu mu?

Başbakan tarafından ilk kez ortaya konan belgelerdeki ölü sayısı 13 bin civarında, araştırmacılara göre bu sayı 40 bin civarında. Burada bir soyu ortadan kaldırmak değil amaç. Amaç bir bölgedeki insanları ortadan kaldırmak. 1938'de isyandan arta kalanların temizlenmesi amacıyla yeni bir hareket başlatıyor. İki tane yasak bölge ilan ediliyor ve yasak bölgede kim var kim yoksa hepsini yok ediyorlar herkes öldürülüyor. Ama örneğin 1938'de Diyarbakır'daki Kürtlere herhangi bir şey yapılmıyor.

Devlet Dersim'de neden bu kadar acımasız davrandı?

O dönemlerdeki politika ve zihniyetle çok ilgili. O yıllarda son derece otoriter tek parti yönetimi var. Farklı hiçbir ses çıkmıyor. Parti ile devlet bütünleşmiş. CHP, il başkanına bile tahammül edilemiyor ve örneğin bir ilde CHP, il başkanı görevden alınıp, valiye il başkanlığı görevi veriliyor, ikisi farklı konuşmasın diye. Devlet içinde eritilmiş bir parti var.

Neden Dersim'le ilgili gerçekleri bu kadar geç konuşmaya başladık?

Tüm muhalefet dinci, gerici, hain diye damgalandı. Farklı bir tarih olabileceğini biz çok geç fark ettik. Dönüm noktası Mete Tuncay'ın 1981 yayımladığı kitaptı. Sonra yeni kuşak akademisyenler çok parlak çalışmalar yaptı. Özellikle son 20 yıldır ciddi tarihçilerin yaptığı ciddi çalışmalar var. Raporların büyük bir bölümü basıldı. Biz genelde bir şey olmamıştır, olmuşsa da kaşımamak lazım diye bakıyoruz toplum olarak. Dersim olayında Onur Öymen'dir konunun kamuoyunda yaygın olarak tartışılmasını sağlayan. Aslında o ana kadar çok kitap yazılmıştı, ama kamuoyuna mal olmadı. Bir kitap yazıyorsunuz kaç kişi alıp okuyor ki. Ama cin şişeden çıktı artık.

Diğer olaylar için de cin şişeden çıktı mı?

Olabilir. Çünkü bu Türkiye'de ilk. Bir başbakan devlette süreklilik esasını göz önüne alıp kendisinin yapmadığı bir şey için özür diliyor. Bence AK Parti'nin on yıllık iktidarının en önemli icraatıdır bu. CHP'nin de devletten bağımsız olarak özür dilemesi gerekir.

CHP niçin özür dilemeli? Siz dediniz, o dönemde CHP eşittir devlet diye...

Hala CHP yöneticileri devletin tepesinde. Bu parti 1923'ten 46'ya kadar ülkeyi tek başına yönetmiş ve bu dönemdeki icraatıyla yüzleşmeyi denememiştir. Eski CHP ve yeni CHP diye bir ayrımın gerçekten yapılması için tek parti dönemiyle ilgili değerlendirme yapmak gerekir. Bu, CHP'ye bir şey kaybettirmez aksine kazandırır.

Başbakanın özüründe samimi olmadığı, CHP'yi utandırmak için yaptığı söyleyenler de var...

Olabilir. Kuşkusuz öyle de bir boyutu var. Bu konu gündelik politika malzemesi yapılmamalı veya CHP'yi gündelik politika açısından köşeye sıkıştırma vesilesi olarak kullanılmamalıdır. Ama arkasındaki niyet ne olursa olsun, sonuçta çok iyi bir adım attı Başbakan. İlk adımı attı, ikinci adım olarak da Dersim'e ismi iade edilmeli ve açılmamış arşiv kaldıysa açılmalıdır.